

pendence years with its Soviet past has been described. Ruin of state sector in agriculture during the independence times has not been grounded in many ways.

Results. *The materials have been approbated as a part of scientific monography, at scientific conferences as well as used as teaching materials for the courses of Social and Political Studies.*

Scientific novelty. *The authors suggest considering the problem of state farm workers and their role in establishing the social structure of Ukrainian village in connection with social processes in the village in general and special policy of the Soviet power in particular.*

Practical importance. *The obtained results prove the necessity of establishing the effective state sector in Ukrainian agriculture together with other forms of ownership. They also prove the necessity to develop a goal-seeking program of renovation the Ukrainian village under market conditions with the aim of elimination the negative disproportion in its social structure.*

Key words: *state farms, agriculture, state ownership, workers, city, village, sources of replenishment, migration.*

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук
Березівським П.С. Дата надходження рукопису
19.09.2012 р.

УДК 327(437.6:100)

Мармазова О.І., канд. іст. наук,

Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк, Україна,
e-mail: marmazovaolga@gmail.com

Мармазова Т.Р.

Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк, Україна,
e-mail: tatyamarmazov@gmail.com

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЧИННИКИ В ПОБУДОВІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ СЛОВАЧЧИНИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Marmazova O.I., Cand. Sci. (Hist.)

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Donetsk, Ukraine,
e-mail: marmazovaolga@gmail.com

Marmazova T.R.

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Donetsk, Ukraine,
e-mail: tatyamarmazov@gmail.com

GEOPOLITICAL AND CIVILIZATIONAL FACTORS IN CREATION OF SLOVAKIA FOREIGN POLICY STRATEGY: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Мета. *Дослідити, як геополітичний чинник впливає на зовнішньополітичну орієнтацію країни; дослідити цивілізаційну різницю, яка існує між Україною та Словаччиною, та її вплив на історичний розвиток держав.*

Методика. *Метод комплексного підходу до політологічного матеріалу, який, на думку автора, дозволяє поєднати різні засоби політологічного дослідження (хронологічний, порівняльно-історичний, структурно-систематичний, аналітичний, статистичний), не порушуючи принципів об'єктивного пізнання та тенденцій історичного розвитку.*

Результати. Розробка альтернативних варіантів політики, які можуть допомогти в розбудові державної зовнішньополітичної стратегії України і не будуть суперечити цивілізаційним та історичним інтересам держави.

Наукова новизна. Обмеженість дослідження обумовлена тим, що вперше проаналізовано шлях Словаччини до ЄС та НАТО з метою використання цього позитивного досвіду для євроатлантичної інтеграції України, та урахування впливу цивілізаційного чинника на інтеграційні процеси.

Ключові слова: зовнішньополітична стратегія, цивілізаційна самоідентифікація, геополітичний підхід, євроатлантична інтеграція, європейські стратегії, демократичні трансформації.

Актуальність теми дослідження. Процеси утворення незалежних держав, розпочаті з 1991 року, були поштовхом для перебудови багатьох європейських пострадянських держав на демократичні. Словацька Республіка не була винятком. Суверенність цієї держави, розташованої в центральній Європі, почалась 1 січня 1993 року, після оксамитового розлучення з Чехією.

Поєднання культури і традицій, спільний кордон та багатовікова історія не є єдиним фактором, який поєднує Словаччину з Україною. Окрім багатьох моментів зіткнення інтересів держав, існує багато спільних проблем у розвитку та становленні на демократичний шлях розвитку суспільства. Це і схожість соціально-політичних умов, які склалися після утворення незалежних держав, сповільнення політичних та економічних реформ унаслідок того, що стара соціальна структура була розвалена, а нова не мала міцного підґрунтя для формування. Мала визначеність інтересів суспільства та соціальних груп, ідейна суперечливість національно-патріотичних державницьких ідей є також спільним питанням держав-сусідів.

Усвідомлення цивілізаційної самоідентифікації словацького народу та його місця в західноєвропейському світі було ключовим моментом в побудові державної зовнішньополітичної стратегії. Саме такої самоідентифікації суттєво бракує Україні.

Перехід від соціалістичної до демократичної держави був головним шляхом України та Словаччини з моменту набуття незалежності. 1999 рік став початком стрімкого курсу Словацької Республіки до НАТО і Європейського Союзу. У 2002 році, після виконання необхідних умов та створення сприятливого політичного фону для вступу республіки до НАТО та ЄС, Європейська Комісія оцінила Словаччину як правову і демократичну державу.

Досвід Словацької Республіки під час підготовки та вступу до євроатлантичних організацій є дуже цінним для визначення пріоритетів України в інтеграційних процесах.

Діяльність політичних сил Словаччини під час підготовки до інтеграції – єдиний засіб для розуміння проблем інформування населення на Україні та майже єдине джерело до їхнього подолання, також як і шляхи проведення референдумів у Словацькій Республіці та порівняння їх з аналогічними в Україні.

Постановка проблеми. Проблемаю політики є невивченість позитивного досвіду, який має Словаччина, керівництвом України. Україна ще не зробила свій вибір та не знає, як реалізувати себе як повноцінна європейська держава. Зараз країна знаходиться в пошуках найкращого шляху для розвитку та реформування, а також місця в європейській спільноті.

Словацький досвід може стати кращим прикладом для вивчення та наслідування. За більш пильного порівняння стає очевидним, наскільки схожими були ситуації в країнах на самому початку їхнього незалежного формування.

Саме правильне вивчення сусідського досвіду та розробка кроків, ґрунтованих на ньому, можуть допомогти Україні окреслити наступні значущі кроки в зовнішній політиці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми цивілізаційної та історичної самоідентифікації словацького народу та вплив цього чинника на побудову європейських стратегій держави вивчали такі автори: М.Н. Кузнецова, Л.І. Глухарева, В. Литвина, С.І. Мітряєва, В.О. Приходько, У. Руснак, В.Д. Хандогія, Л. Гайдукевич, С.В. Віднянський та М.П. Макар.

Метою статті є аналіз шляху Словаччини до ЄС та НАТО, дослідження засобів та методів, використаних державою для досягнення мети. Важливим у роботі є формування варіантів політики, котрими може скористуватися Україна для розробки власного євроатлантичного курсу.

Виклад основного матеріалу. Проблеми розбудови зовнішньополітичної стратегії держави в Словаччині виникли одразу після проголошення незалежності. Уряд, котрий прагнув до змін та заклав основи для подальшої трансатлантичної інтеграції, пробув при владі недовго.

Перед новою владою постало нелегке питання розбудови державності. За роки комуністичного правління в Словаччині склалась специфічна партійно-політична система, через яку дуже повільно йшли процеси реформування в економічній та соціальній сферах. Почались гострі суперечки між президентом та главою уряду щодо питань демократизації внутрішнього життя, економічних реформ та напрямків зовнішньої політики.

На хвилі суперечок почався розкол політичних сил. Партії почали розділятися, виникли нові політичні сили різної орієнтації. Суспільство також не було осторонь цього процесу. У державі відбувся регіональний розкол: більш розвинений схід підтримував демократичні сили та прагнув приєднатися до європейської спільноти, а західний регіон, з великою кількістю проблем в усіх сферах життя, виказував симпатію авторитарним силам. У результаті правлячий уряд подав у відставку і до влади прийшов уряд, опозиційний демократам. Розпочаті реформи, налаштовані на демократизацію суспільства, були припинені, було практично знищено концепцію «європейської стратегії».

Утім чотири роки під авторитарним правлінням принесли й деякі позитивні наслідки. У цей час завершився проміжний етап в політичному формуванні країни. Було сформовано парламентську систему, політичні партії визначились зі своєю програмою. Почала проглядатися коаліція та опозиція.

Саме цей час стабілізації в політичній системі країни дав змогу суспільству визначитись з курсом, який вони хотіли би підтримати в подальшому розвитку країни. Для багатьох стало очевидним, що правляча коаліція еволюціонує у «партію вождя». Проте це не означало згуртованість навколо ідеї всередині коаліції. Навпаки, головним фактором, який об'єднував партії, було бажання протистояти опозиційним демократичним силам.

Разом з формуванням політичних сил відбувалось будівництво громадських організацій та ініціатив. Саме вони зіграли головну роль в процесі перебудови країни.

Згуртовані навколо ідеї демократичних трансформацій суспільства, громадські організації почали свій власний шлях побудови державної стратегії. У 1997 році під їхнім керівництвом розпочалась «Спільна акція за референдум». Головною метою цього об'єднання було підтримати усі опозиційні парламентські партії. Окрім політиків, участь у цій програмі брали відомі громадські діячі, які не відносили себе до жодної з політичних сил.

Об'єднання прямо стосувалось діяльності петиційного комітету за прямі вибори президента. Проголошення референдуму щодо прямих президентських виборів було дуже успішним. Протягом декількох тижнів активісти партій, які брали участь у роботі об'єднання, зібрали приблизно 520 000 підписів. Окрім змін у виборчій системі, «спільна акція за референдум» допомогла активізувати велику кількість до цього часу аполітичних громадян, які раніше не брали участь в житті держави.

Саме завдяки акції демократичний уряд прийшов до влади в 1998 році та розпочав стрімкий курс на демократизацію суспільства. Саме об'єднання не припинило своє існування разом із президентськими виборами. Змінився формат акції і вона продовжила свою роботу вже як керуючий орган громадських організацій та ініціатив.

Не менш важливу роль в демократичній перебудові суспільства та налаштуванні народу на європейську стратегію зіграв фонд GEMMA. Взагалі фонд було засновано задля підтримки одного з найвідсталіших регіонів країни, але напередодні референдуму GEMMA привернула до себе увагу організацією всержавного естафетного походу «І Словаччина у Європу».

У рамках походу планувалося трьома гілками пройти через усю Словаччину, відвідати різні села та міста і організувати в них різні акції, спрямовані на пропаганду ідеї вступу Словаччини до НАТО.

Естафета тривала два тижні, учасники відвідали усі обласні центри, похід розпочався на сході, з огляду на те, що цей регіон був більш скептично настроєний щодо вступу в НАТО. Завершився похід мітингом «Краще жити в центрі Європи».

Головною метою походу було ознайомити якомога більше громадян з інформацією щодо НАТО. Учасники роздавали листівки та брошури, проводили мітинги, зверталися до представників місцевої влади та громадського життя.

Мети вдалось досягти: було створено простір для дискусій про зовнішньополітичні пріоритети Словацької Республіки та підвищено рівень інформованості громадян про НАТО та Європейський Союз.

До цієї акції була прикута увага не тільки місцевих та державних засобів масової інформації. Похід «І Словаччина в НАТО» широко обговорювався в закордонних медіа. У рамках референдуму це був один із найбільш значних етапів.

Багато громадян на той час страждали від дефіциту інформації стосовно НАТО та ЄС та не мали змоги адекватно оцінювати перспективи, які могли відкритися перед країною.

Одним з головних кроків на шляху до демократизації суспільства, було заснування інституту з громадських питань (IVO). Головною метою IVO було впровадження діяльності на користь відкритого демократичного суспільства та демократичної політичної культури.

Змістом діяльності IVO було: «сприяння громадському діалогу, висвітлення важливих тем, що цікавлять громадськість на відповідному професійному рівні, участь у громадських дебатах та розв'язанні актуальних проблем»¹.

Інститут брав активну участь у передреферендуній кампанії, а також висловлював свою думку щодо стратегічної орієнтації країни. За допомогою IVO було видано декілька брошур, метою яких було підвищення рівня участі громадян на проголошеному референдумі та вплив на громадську думку на користь вступу Словаччини в НАТО.

Неабияку роль IVO зіграв після проголошення в 1997 році, ще на той час правлячої авторитарної партії, нейтралітету Словаччини. Цей крок взагалі був розглянутий європейським суспільством як спроба підкреслити свій «нейтралітет» від блокових систем безпеки та співробітництва.

У той час, тільки почавши гуртуватися навколо єдиної ідеї, суспільство майже знову розкололося. Але вчасно випущені IVO матеріали із цього приводу не дали зруйнувати дуже тендітну систему, яку готували для референдуму.

У надрукованих брошурах містилися аналітичні матеріали з питань безпеки та нейтралітету. По-перше, були наведені приклади моделей нейтралітету в Європі в цьому контексті та в тому контексті, коли вони виникли. Головною метою матеріалу було по-

¹ Словаччина 1996. Загальний звіт про стан суспільства та напрямки на 1997 рік // IVO – Інститут з громадських питань. – Братислава, 1997.

казати, що сьогодні нейтралітет не може бути основою для Словацької зовнішньої політики. По-друге, було проаналізовано економічні аспекти ймовірного нейтралітету Словаччини. Базуючись на прикладах розвитку інших країн, було наведено аргументи на користь того, що в економічному сенсі для Словаччини вступ до НАТО є дуже вигідним.

Трохи згодом IVO опублікував ще одну серію брошур під назвою «Огляди», в якому автори висловлювали свої думки на користь референдуму як важливого демократичного інституту.

Презентація брошур була призначена на перший день офіційної кампанії перед референдумом. Брошури було роздано всім депутатам Народної Ради, а також керівникам усіх партій та рухів, які підтримували прямі президентські вибори та вступ Словаччини до НАТО, також їх було надано засобам масової інформації та просто зацікавленим особам.

Велику роль у процесі надання інформації широкому загалу зіграв фонд GEMMA, учасники якого розповсюджували публікації під час походу «І Словаччина в Європу».

«Складно точно оцінити, яке насправді значення мали згадані публікації інституту з громадських питань для громадян. Однак можна припустити, що воно було значимим. Дослідження були призначені для мислячих людей, передусім журналістів та активістів передреферендумної кампанії, яким була надана аргументація як база на солідному професійному рівні»¹.

У 2002 році, під час парламентських виборів, була сформована зовнішньополітична концепція держави, побудована на європейській стратегії.

Політичні партії, які приймали участь у виборах, одногolosно вимагали встановлення широких рамок безпеки. Звісно, за встановлення таких пріоритетів, головним все ж таки залишається збереження національних та державних цінностей.

Говорячи про національні пріоритети та інтереси, особлива увага приділялась тому, що Словацька Республіка протягом останніх п'ятдесяти років потрапляла під вплив різних режимів, як фашистського в 1939-1945 рр., так і комуністичного. А якщо в минулому країна вже мала гіркий досвід втрати суверенітету, то в майбутньому треба було докласти максимум зусиль, щоб не повторити цього.

«Ціннісний підхід» використовувався партіями, які поєднували свою підтримку інтеграції до НАТО з класифікацією цінностей організації. За такого підходу головний акцент робився не на об'єктивній необхідності або неминучості такої інтеграції. Мова йшла про необхідність руху до демократично-ліберальних режимів та цінностей західної цивілізації, захисті свободи людини, а також цивілізаційну належність Словаччини до західної. Тобто геополітична орієнтація держави за своєю природою налаштована на приєднання до західної системи.

У такому ж контексті можна розглядати твердження про історичний та культурний аспект належності держави до західної цивілізації. Такий вагомий аргумент, як той, що під час Ялтинської наради після Другої світової війни, народ Словаччини навмисне приєднали до нетипової для нього системи, дуже впливав на суспільну думку. За дуже незначний проміжок часу серед народу почала зміцнюватися думка, що саме шлях до НАТО може стати доленосним кроком держави до суверенного та демократичного розвитку.

У 2004 році Словаччина стала членом спочатку НАТО, а потім ЄС. Зараз Словацька Республіка – демократична держава, зі стабільною економічною, соціальною та політичною системами. Вона бере активну участь у житті європейської спільноти, є членом багатьох міжнародних організацій.

¹ Івантишин М. Словацький референдум 1997. Виникнення, перебіг, наслідки: діяльність недержавних організацій та громадських ініціатив / М. Івантишин; упоряд. Гр. Месежніков, М. Бутора // IVO – Інститут з громадських питань. – Братислава, 1997-1998.

Україна після набуття незалежності пройшла шлях, дуже схожий на словацький, але досягла менших успіхів у формуванні демократичного суспільства та не стала членом ЄС та НАТО. Розглядаючи шляхи, якими йшла Словацька Республіка до своєї мети, постає питання, чи зможе використання вдалого сусідського досвіду допомогти Україні наблизитись до членства в ЄС та НАТО?

Існує три альтернативних варіанти політики, якими може скористатися уряд України задля досягнення членства в євроатлантичних організаціях. Перший варіант – це євроатлантичний підхід, в межах якого розглянуто, як завдяки різним підходам можна досягнути початку європейської та атлантичної інтеграції країни. Другий – геополітичний та цивілізаційний підхід, в якому описується, чому геополітичне та цивілізаційне самовизначення України не допоможе під час визначення євроатлантичного стратегічного напрямку як пріоритетного. Третій, альтернативний підхід до гарантування безпеки та стабільності, – розкриває проблему визначення стратегічного державного напрямку, який існує в Україні та пропонує альтернативний шлях розвитку, без НАТО та ЄС.

У статті розглядається саме другий варіант політики: геополітичний та цивілізаційний підхід. Для прийняття такого важливого рішення, як обрання стратегічного зовнішньополітичного напрямку, можна використовувати геополітичний та цивілізаційний підхід.

У Словаччині цей підхід користувався неабияким успіхом. Суспільство твердо вирішило, до якої цивілізації вони себе відносять, та усвідомило, що ці цивілізаційні норми є фундаментом, на яких базується ЄС та НАТО.

Питання із самовизначенням українського народу є досить складним. Незважаючи на те, що Президент Ющенко проголосив про західноєвропейську приналежність держави, суспільство не розділило його поглядів. Саме це було одним з перших поштовхів для розколу суспільства щодо питання НАТО.

Геополітичний та цивілізаційний підхід для України може полягати в таких двох кроках: або нав'язувати одній частині суспільства не притаманну йому західну культуру, або роботу теж саме з іншою частиною, нав'язуючи їй православну, східну культуру.

Якщо провести щось на кшталт масштабного опитування серед громадян, в якому вони повинні будуть показати свою приналежність до певних цивілізаційних цінностей, то скоріше за все результат буде не на користь західноєвропейської культури.

Проте цей підхід не можна вважати повністю дієвим, тому що для певної групи людей інформація про те, що НАТО та ЄС є носіями лише західноєвропейської культури та цінностей, надасть ще один вагомий аргумент проти членства в них. Схід України за такого підходу викаже своє бажання не відділятися від російських цінностей, а тому жодного кроку вперед на користь інтеграції зроблено не буде. Усе знову повернеться до суперечок між заходом та сходом.

Висновки. Побудова зовнішньополітичної стратегії Словаччиною була тривалою та складною, проте державі вдалось побороти усі внутрішні протиріччя та використати низку підходів задля досягнення членства в ЄС та НАТО.

Беручи до уваги досвід сусідів, Україна може побудувати свою стратегію. Розглядаючи деякі підходи до вирішення проблеми, стає очевидним, що через невдачі, які вже виникали на цьому шляху, уряду буде складніше здобути довіру громадян.

Геополітичний та цивілізаційний чинники є дуже важливими для побудови зовнішньополітичної стратегії України. Саме цивілізаційна роз'єднаність сходу та заходу країни не дають використовувати такий варіант політики так, як він був використаний в Словаччині.

Список літератури / References:

1. Butora M. A global report on the state of society Slovakia 2006 / M. Butora, Gr. Mezeznikov, M. Kollar. – Bratislava: Institute of Public Affairs, 2007. – P. 663.

- Butora, M., Meseznikov, Gr. and Kollar, M. (2007), *A global report on the state of society Slovakia 2006*, Institute of Public Affairs, Bratislava, Slovakia.
2. Европа перемен: концепции и стратегии интегральных процессов; под ред. Л.И. Глухарева. – М.: Крафт, 2006. – 349 с.
Yevropa peremen: koncepcii i strategii integralnykh processov [Europe of changing: concepts and strategies of integration processes] (2006), Ed. Gluharev, L.I., Kraft, Moscow, Russia.
  3. Кріль М.М. Історія країн Центральної та Східної Європи (кінця ХХ - поч. ХХІ ст.): навч. посіб. / М.М. Кріль. – К.: Знання, 2008. – 284 с.
Krill, M.M. (2008), *Istoriia krain Centralnoi ta Skhidnoi Yevropy (kincia XX-XXI st.)* [History of Central and Eastern Europe (XX-XXI century)], tutorial, Znannia, Kiev, Ukraine.
  4. Парламентські вибори 2002. Зовнішня політика СР у виборчих програмах політичних партій. – Братислава: Науково-дослідницький центр Словацької громадськості питань зовнішньої політики, 2002.
Parliamentary elections of 2002. Slovak Foreign Policy in the electoral programs of political parties, Scientific Research Centre of the Slovak Foreign Policy, Bratislava, Slovakia.
  5. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. – К.: К.І.С., 2004. – 358 с.
Rozshyrennia Yevropeiskogo Soyuzu: vplyv na vidnosyny Ukrainy z centralnoevropeiskimi susidamy [Expanding the European Union: Implications for Ukraine's relations with Central European neighbors] (2004), K.I.C., Kiev, Ukraine.
  6. Рудько С.О. Історія Центральної та Східної Європи (кін. ХVІІІ - поч. ХХІ ст.): навч.-метод. посіб. з курсу / С.О. Рудько. – 2-ге вид., доповн. – Острог, 2010. – 220 с.
Rudko, S.O. (2010), *Istoriia Centralnoi ta Skhidnoi Yevropy (kin. XVIII-poch. XXI st.)* [History of Central and Eastern Europe (XVIII - XXI century)], Teach. textbook for the course, Ed. 2nd, supplemented, Ostrog, Ukraine.
  7. Улахович В.Е. Европейские страны СНГ: место в большой Европе / В.Е. Улахович. – М.: Международные отношения, 2005. – 305 с.
Ulakhovich, V.Ye. (2005), *Yevropeiskiye strany SNG: mesto v bolshoi Yevrope* [European CIS countries: place in wide Europe], International relations, Moscow, Russia.
  8. Хандогія В.Д. Євроатлантичне майбутнє України / В.Д. Хандогія // Матеріали міжн. форуму, 11-13 червня 2007 р., Київ. – К., 2007. – С. 5-30.
Khandogiia, V.D. (2007), *Yevroatlantychne maibutne Ukrainy* [Ukrainian Euro-Atlantic future], Kiev, Ukraine.
  9. Чехословаччина: путь к свободе: учеб. / Под ред. М.Н. Кузнецова. – М.: Политиздат, 1985. – 335 с.
Chekhoslovakiya: put k svobode [Czechoslovakia: the path to the freedom] (1985), tutorial, Ed. Kuznetsov, M.N., Politizdat, Moscow, Russia.
  10. Шлях Словаччини до НАТО // Інститут з громадянських питань: пер. зі словац. – К.: Демократичні ініціативи, 2007. – 164 с.
Shliakh Slovachchyny do NATO [The way of Slovakia to NATO] (2007); Translated from Slovak language; Institute of Civil matters, Democratic Initiatives, Kiev, Ukraine.

Цель. Исследовать, как геополитический фактор влияет на внешнеполитическую ориентацию страны; исследовать цивилизационную разницу, которая существует между Украиной и Словакией, и ее влияние на историческое развитие государств.

Методика. Метод комплексного подхода к политологическому материалу, по мнению авторов, позволяет совместить различные средства политологического исследования (хронологический, сравнительно-исторический, структурно-систематический, аналитический, статистический), не нарушая принципов объективного познания и тенденций исторического развития.

Результаты. Разработка альтернативных вариантов политики, которые могут помочь в развитии государственной внешнеполитической стратегии Украины, но не будут противоречить цивилизационным и историческим интересам государства.

Научная новизна. Ограниченность исследования обусловлена тем, что впервые проанализирован путь Словакии в ЕС и НАТО с целью использования этого положительного опыта для евроатлантической интеграции Украины и учета влияния цивилизационного фактора на интеграционные процессы.

Ключевые слова: внешнеполитическая стратегия, цивилизационная идентификация, геополитический подход, евроатлантическая интеграция, Европейские стратегии, демократические трансформации.

Objective. Investigate how the geopolitical factor affects on the foreign policy orientation of the country; explore a civilization difference that exists between Ukraine and Slovakia, and its influence on the historical development of states.

Methods. Method of comprehensive approach to political material, according to the authors, allows combining different means of political science research (chronological, comparative-historical, structural and systematic, analytical, statistical) without violating the principles of objective knowledge of the historical development of those trends.

Results. The development of alternative policy options which can help in the development of the state of Ukraine's foreign policy strategy, but would not contradict the civilization and historical interests of the state.

Academic novelty. Limitations of the study caused by the fact that firstly was analyzed the path of Slovakia into the EU and NATO in connection with positive experience for Euro-Atlantic Integration for Ukraine, and in the account of the influence of civilization factor in the integration process.

Key words: foreign policy strategy, civilization identity, geopolitical approach, Euro-Atlantic integration, European policies, democratic transformations.

Рекомендовано до публікації д-ром іст. наук,
проф. Крапівіним О.В. Дата надходження рукопису 09.10.2012 р.

УДК 316:504:929

**Наконечний Р.А., канд. філос. наук, доц.,
Копитко А.Д., канд. іст. наук, доц.**

Львівський національний аграрний університет,
м. Дубляни, Україна,
e-mail: kaf_filosofii_lnau@ukr.net

СОЦІОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ВЧЕННІ М. РУДЕНКА

**Nakonechnyi R.A., Cand. Sci. (Philos.),
Assoc. prof.,
Kopytko A.D., Cand. Sci. (Hist.), Assoc. prof.**

Lviv National Agrarian University, Dubliany,
Ukraine, e-mail: kaf_filosofii_lnau@ukr.net

SOCIO ECOLOGICAL PROBLEMS OF RUDENKO'S STUDIES

Мета дослідження. Висвітлити соціоекологічні погляди українського мислителя та вченого М. Руденка і представити їхню практичну значущість.

Методика. Звернуто увагу передовсім на соціоекологічні аспекти вчення, котрі спрямовані на поступальне переосмислення відносин людини, суспільства та природи. Автори аналізують погляди М. Руденка в контексті сучасних реалій українського суспільства та світових тенденцій, що дозволяє побачити глибину поглядів цього мислителя та їхню не лише теоретичну, але й практичну значущість.